

เอกสารประกอบการสอน

วิชาการวิเคราะห์ข่าวและสถานการณ์ปัจจุบัน

(News and Current Affairs Interpretation)

รหัสวิชา 04-08-230 3 หน่วยกิต 3(2-2-5)

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กำพล ดวงพรประเสริฐ

สาขาวิชาเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตจักรพงษ์ภูวนารถ

ภาคการศึกษาที่ 2 ประจำปีการศึกษา 2565

บทที่ 1

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการวิเคราะห์สถานการณ์

1. ความหมายของการวิเคราะห์สถานการณ์

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.14) ระบุว่า การแยกแยะเรื่องราวต่างๆ ด้วยมุมมองแห่งความจริง ไม่ใช่มองด้วยทัศนคติส่วนตัว เพราะเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องจริง มีข้อเท็จจริงปรากฏเป็นหลักฐานพิสูจน์ได้ การวิเคราะห์สถานการณ์จึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงซึ่งเป็นเนื้อหาหลักและผู้วิเคราะห์ต้องแสดงความคิดเห็นต่อสิ่งนั้น ด้วยทฤษฎีหรือแนวคิดใดแนวคิดหนึ่ง ที่มีเหตุผลน่าเชื่อหรือมีความเป็นไปได้ ซึ่งทำให้มองเห็นที่มาของปัญหาและแนวโน้มผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากสถานการณ์นั้นๆ รวมถึงอาจชี้แนะทางการแก้ไขปัญหาได้ด้วย

เช่น วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาการแพร่ระบาดของโควิด -19 แยกแยกออกเป็น 1. สาเหตุของปัญหา (ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น + แสดงความคิดเห็นด้วยแนวคิดที่น่าเชื่อถือ) 2. ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้น (ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น + แสดงความคิดเห็นด้วยแนวคิดที่น่าเชื่อถือ) และ 3. วิธีการแก้ไข (ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น + แสดงความคิดเห็นด้วยแนวคิดที่น่าเชื่อถือ) เป็นต้น

2. ความสำคัญของการวิเคราะห์สถานการณ์

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.21) ระบุว่า การวิเคราะห์สถานการณ์ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อตัวนักวิเคราะห์เจ้าหน้าที่ ผู้เกี่ยวข้อง และประชาชนในฐานะผู้รับสารซึ่งมีสิทธิในการร่วมแสดงความคิดเห็นด้วย กล่าวโดยสรุปการวิเคราะห์สถานการณ์มีความสำคัญดังนี้

1. เป็นการให้รายละเอียดอย่างเจาะลึก ผู้เขียนต้องศึกษาข้อมูลอย่างรอบทิศ เพื่อจะได้ข้อมูลเชิงลึก
2. เป็นการศึกษาถึงสาเหตุของปัญหา หรือต้นตอของปัญหา ผลที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและคาดว่าจะเกิดผลกระทบอย่างไรต่อสังคม

3. เป็นการสร้างระบบความคิดวิเคราะห์ สามารถมองเห็นความเชื่อมโยงของปัญหา เพื่อหาทางแก้ไข ปัญหา การสร้างระบบการคิดแบบวิเคราะห์เป็นประโยชน์อย่างมากต่อการดำเนินชีวิต

4. ในฐานะสื่อมวลชน การนำเสนอสารวิเคราะห์ช่วยยกระดับความคิดของผู้รับสารไม่ให้ถูกครอบงำโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และถ้าผู้รับสารมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับปัญหาจะทำให้มองเห็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้ชัดเจน

3. วัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์สถานการณ์

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.21) ระบุว่า ผู้วิเคราะห์สถานการณ์จึงเป็นผู้ทำหน้าที่กรองสถานการณ์อีกชั้นหนึ่ง เพื่อให้ประชาชนผู้รับสารได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์สถานการณ์จึงมีดังนี้

1. เพื่ออธิบายความให้ผู้รับสารได้ทราบความเป็นมาและความเป็นไปด้วยการวิเคราะห์ให้เห็น ส่วนประกอบ ความสัมพันธ์หรือหลักการดำเนินการในเรื่องที่นำเสนอ โดยอาศัยกรอบความคิดที่เป็นหลักการ ทฤษฎีและข้อมูลมาอธิบายอย่างมีเหตุผล

2. เพื่อยกระดับความคิดและความรู้ของผู้อ่าน การเขียนบทวิเคราะห์หรือผู้วิเคราะห์สถานการณ์ทางสื่ออื่น เช่น วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ต้องใช้หลักการเดียวกัน นั่นคือ ผู้วิเคราะห์จำเป็นต้องมีพื้นฐานความรู้ที่จะเขียนที่จะพูดเป็นอย่างดี เพื่ออธิบายความเป็นมาควบคู่กับการวิเคราะห์ข้อมูล และการแสดงความคิดเห็นที่ลุ่มลึก เฉียบคม สามารถคาดหมายเหตุการณ์นั้นๆ จึงเป็นการยกระดับความคิดของผู้รับได้ระดับหนึ่ง จากการใช้รับสารเคยรู้มาบ้างเป็นความรู้ที่แจ่มแจ้ง สามารถเข้าใจภูมิหลังและการคลี่คลายของปัญหา หรือมองเห็นแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยข้อเสนอแนะของผู้วิเคราะห์

3. เพื่อเป็นแหล่งกลางในการให้ความเห็น นักวิเคราะห์ย่อมมีอิสระต่อความคิดเห็นเรื่องที่จะวิเคราะห์ และเนื่องจากผู้เขียนบทวิเคราะห์มีทั้งเป็นผู้เขียนในกองบรรณาธิการ นักเขียนอิสระ นักวิชาการ หนังสือพิมพ์ วารสาร หรือสื่อวิทยุฯ และโทรทัศน์ จึงเป็นแหล่งกลางที่ให้นักคิดได้ใช้เป็นเวทีแสดงความรู้และทัศนะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้รับสาร

4. เพื่อให้ผู้อ่านหรือผู้รับสารเกิดความคิดสร้างสรรค์และเกิดความตื่นตัวในสังคมยุคข่าวสาร บทวิเคราะห์ จะช่วยให้ผู้อ่านรับรู้เรื่องราวต่างๆ ได้อย่างเป็นระบบ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมให้รู้เท่าทันความเป็นไปของสังคมโลก และมีความคิดอ่านที่ก้าวหน้าเพื่อช่วยกันพัฒนาสังคมอีกต่อหนึ่ง

5. เพื่อหาทางแก้ปัญหาวิกฤติของสังคม ยิ่งสังคมสลับซับซ้อนขึ้น ปัญหาย่อมสลับซับซ้อนเป็นเงาตามตัว โดยเฉพาะปัญหาด้านการเมือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการวิเคราะห์เพื่อสาเหตุของปัญหา และหาทางแก้ไขให้หมดไป หรือยุติความรุนแรงของปัญหาให้เบาบางลง เช่น การเมืองไม่มีมิตรแท้และศัตรูที่ถาวร พิสูจน์ได้จากการจับขั้วทางการเมืองเพื่อจัดตั้งรัฐบาล

6. เพื่อพิสูจน์ทฤษฎี เนื่องจากทฤษฎีต่างๆ ที่สร้างขึ้นมาเพื่อใช้อ้างอิงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น สามารถเปลี่ยนแปลงได้ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ มนุษย์จึงต้องทำการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบว่าข้อที่ค้นพบที่ได้จากการวิเคราะห์ก่อนๆ นั้นยังคงถูกหรือหรือไม่ เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไปถ้าไม่ถูกต้องแสดงว่า ทฤษฎีที่สร้างขึ้นจากความรู้อาจจริง ๆ นั้นนำไปใช้ประกอบกับการวิเคราะห์ไม่ได้ (ปารีชาติ รัตนบรรณสกุล, 2548, น.5)

7. เพื่อสร้างทฤษฎี นอกเหนือจากการพิสูจน์ทฤษฎีแล้ว จากการสังเกตเหตุการณ์ต่างๆ ยังสามารถนำพฤติกรรมหรือการกระทำใดๆ มาเป็นกฎเกณฑ์ เพื่อประโยชน์ในการเป็นแบบหรืออ้างอิง เช่น ทฤษฎีสองสูงของนายธนิษฐ์ เจียรวรรณท์ ผู้บริหารระดับสูงของบริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์ได้เสนอแนวความคิดการแก้ปัญหาว่า ควรขึ้นเงินเดือนให้ข้าราชการ ซึ่งเป็นผู้บริหารกลุ่มใหญ่และขึ้นราคาสินค้าเกษตร เพราะเกษตรกรซึ่งเป็นผู้ผลิตและมีรายได้น้อยจะได้เพิ่มราคาสินค้า เป็นการเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรด้วย ทฤษฎีสองสูงจึงมีผลดีทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค

กล่าวโดยสรุป วัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์สถานการณ์จะเกี่ยวกับการศึกษา การตรวจสอบ การตีความ ข้อมูล ทั้งเป็นวจนภาษาและอวจนภาษา เพื่อทำความเข้าใจการหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล การสืบค้นความจริงอันนำไปสู่ข้อสรุปหรือประเมินตัดสินในเรื่องนั้น ส่วนการนำไปสู่ความคิดหรือการปฏิบัติของผู้รับสาร เป็นเรื่องที่ผู้รับสารต้องตรวจด้วยตัวเองว่าสมควรจะเชื่อหรือไม่

4. ประโยชน์ของการวิเคราะห์

การวิเคราะห์เป็นเครื่องมือเพื่อแสวงหาความรู้และคำตอบที่เป็นลักษณะทำนายอนาคต การวิเคราะห์จึงมีประโยชน์ดังนี้ (ปารีชาติ รัตนบรรณสกุล, 2548, น.5)

1. การวิเคราะห์เป็นประโยชน์ต่อการหาความสัมพันธ์ เหตุและผลในการอธิบายเรื่องราวต่างๆ รวมถึงการตั้งและตรวจสอบสมมติฐานว่าเป็นจริงหรือไม่ ซึ่งการตั้งสมมติฐานเปรียบเสมือนการคาดการณ์ ทำนายแนวโน้มที่เป็นส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์นั่นเอง

2. การวิเคราะห์จะช่วยให้นักวิเคราะห์ได้แสดงมุมมองเรื่องนั้นได้อย่างอิสระบนหลักความคิดอย่างมีเหตุและผล รวมทั้งผู้รับสารสามารถเข้าใจถึงสาเหตุที่เกิดขึ้น ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในวันข้างหน้าและด้วยสิ่งที่เกิดขึ้นนี้จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหา การวางแผนกลยุทธ์และนโยบายต่อไป

3. การวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ เป็นประโยชน์ให้เราารู้และเห็นเบื้องหน้าและเบื้องหลังของเรื่องนั้น เช่น เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นเพราะเหตุใด และปัจจุบันเป็นเช่นใด จะส่งผลกระทบอย่างไรต่อไปในวันข้างหน้า มีแนวทางหรือนโยบายเพื่อการแก้ไขปัญหาเช่นไรต่อไป

4. บางครั้งการวิเคราะห์นอกจากจะใช้กับการวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ แล้วยังใช้ได้กับการวิเคราะห์บุคลิกภาพของบุคคลรอบข้างได้ว่า มีเหตุผลที่ทำให้เขามีพฤติกรรมเช่นนั้น และพฤติกรรมนี้ว่าจะมีผลในด้านบวกหรือลบอย่างไรในอนาคต และมีแนวทางแก้ไขอย่างไรที่จะทำให้เขาเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าวได้

5. สรุป

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.23) ระบุว่า การวิเคราะห์สถานการณ์ หมายถึง การแยกแยะเรื่องราวต่างๆ ด้วยมุมมองแห่งความเป็นจริง ไม่มีอคติส่วนตัว ผู้วิเคราะห์ต้องมีข้อเท็จจริงเป็นเนื้อหาหลัก และแสดงความคิดเห็นด้วยทฤษฎีหรือแนวคิดที่มีเหตุผลน่าเชื่อถือ ทำให้มองเห็นที่มาของปัญหาและแนวโน้มหรือผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมถึงอาจชี้แนวทางแก้ไขปัญหาได้ด้วย

ผู้วิเคราะห์สถานการณ์ต้องเข้าใจกระแสข่าวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จึงต้องอาศัยข้อมูลเชิงลึกกับข่าวประเภทข่าวหรือข่าวสืบสวนสอบสวน การวิเคราะห์สถานการณ์จึงมีความสำคัญทั้งต่อผู้วิเคราะห์และผู้รับสาร เพราะเป็นการให้รายละเอียดอย่างเจาะลึกเป็นการศึกษาถึงสาเหตุของปัญหาและผลที่คาดว่าจะกระทบต่อสังคม ผู้วิเคราะห์จึงต้องมีความรู้จริง ผู้รับสารก็จะได้รับความรู้ความเข้าใจเป็นการยกระดับความคิดไม่ให้ถูกครอบงำได้ง่าย ดังนั้นการวิเคราะห์สถานการณ์จึงมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายความ ยกระดับความคิดและความรู้ของผู้รับสาร เป็นแหล่งในการแสดงความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตของสังคม บางครั้งก็เพื่อพิสูจน์ทฤษฎีและบางครั้งก็เพื่อสร้างทฤษฎี

ประโยชน์ของการวิเคราะห์สถานการณ์มีหลากหลายประการได้แก่ ช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ของเหตุและผล ผู้วิเคราะห์แสดงความคิดอย่างอิสระบนพื้นฐานของเหตุและผล ผู้รับสารเข้าใจสาเหตุของปัญหนำไปสู่การวางแผนเพื่อแก้ปัญหา และยังสามารถนำมาใช้วิเคราะห์บุคลิกภาพของบุคคลรอบข้าง เพื่อความเข้าใจในการอยู่ร่วมกัน จึงกล่าวได้ว่า การวิเคราะห์เป็นประโยชน์ทั้งระดับบุคคล องค์กรและระดับประเทศ

บทที่ 2

กระบวนการคิดเพื่อการวิเคราะห์สถานการณ์

1. การคิดตามกระบวนการวิทยาศาสตร์

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.29) ระบุว่า การคิดตามกระบวนการวิทยาศาสตร์ เป็นการคิดแบบตรรกะตรง เพื่อแก้ปัญหา เป็นการคิดอย่างเป็นระบบ คิดแบบเหตุและผล นำเอากระบวนการ ทักษะ และจิตวิทยาศาสตร์มาใช้ในการคิดแก้ปัญหา ซึ่งมีวิธีจัดระบบความคิด ดังนี้

1. คิดเพื่อกำหนดปัญหา พิจารณาเหตุการณ์ต่างๆ ให้ถูกต้อง (location of problem)
2. คิดตั้งสมมติฐาน คือ หาสาเหตุของปัญหา หรือลองตั้งสมมติฐานเพื่อแก้ไข (setting up a hypothesis)
3. คิดทดลองและเก็บข้อมูล คือ ทำลองทำ ปฏิบัติตามสมมติฐานหรือหลักการที่ตั้งไว้แล้ว บันทึกผลไว้พิจารณาต่อไป (experimentation and gathering of data)
4. คิดวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล ทำการวิเคราะห์ผลที่บันทึกในขั้นทดลอง เพื่อสรุปเป็นหลักเกณฑ์นำไปปฏิบัติ แต่ถ้าไม่อาจแก้ปัญหาได้ ก็ย้อนกลับคิดข้อ 2 3 4 ใหม่ (analysis of data + conclusion)

เช่น หมอคิดหาสมุนไพรเพื่อป้องกันการระบาดของไวรัสโควิด -19 (คิดเพื่อกำหนดปัญหา) จากนั้นหมอจึงคิดว่าฟ้าทะลายโจร น่าจะช่วยป้องกันการระบาดของไวรัสโควิด -19 ได้ (คิดตั้งสมมติฐาน) จากนั้นหมอจึงนำฟ้าทะลายโจรไปใช้กับประชาชนในกรุงเทพมหานครที่ติดไวรัสโควิด -19 (คิดทดลองและเก็บข้อมูล) ผลปรากฏว่าประชาชนในกรุงเทพมหานครที่ติดไวรัสโควิด -19 หายจากการติดเชื้อ จึงสรุปว่า ฟ้าทะลายโจรสามารถป้องกันการระบาดของไวรัสโควิด -19 ได้ (คิดวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล) เป็นต้น

2. การคิดตามหลักพุทธธรรม

สม สุจีรา (2550, น.21) ได้กล่าวเชิงสรุปว่า โยนิโสมนสิการ หมายถึง การพิจารณาโดยแยกแยะ คือ พิจารณาเข้าถึงความจริง โดยสืบค้นหาเหตุผลไปตามลำดับ จนถึงต้นเหตุ แยกแยะองค์ประกอบมองเห็นตัว สภาวะ และความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย เป็นแนวความคิดที่เกิดจากการพิจารณาอย่างถูกต้องอย่างเป็นระเบียบ แบบแผน ด้วยเหตุด้วยผล โดมิเป้าหมาย คือ การดับทุกข์ ถ้าทำการใดๆ โดยไม่มีโยนิโสมนสิการ จะเป็นเหตุปัจจัย ให้เกิดอวิชชา เพราะการกระทำนั้นๆ จะไม่เป็นเหตุ เป็นผล ขาดการพิจารณาใคร่ครวญด้วยปัญญา

เช่น ปัญหาการระบาดของไวรัสโควิด -19 เกิดจาก 1. การขาดวัคซีนที่เพียงพอ รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ รัฐจึงต้องจัดหาวัคซีนให้เพียงพอ รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ 2. การขาดการตรวจเชิงรุก รัฐต้องเร่งตรวจเชิงรุกให้มากขึ้น 3. พฤติกรรมของคนไทย ขาดวินัยในตนเอง ไม่ปฏิบัติตามมาตรการอย่างเคร่งครัด รัฐจึงต้องออกมาตรการปิด สถานที่ที่มีความเสี่ยงเป็นเวลา 14 วัน ซึ่งหากจัดการได้อย่างเป็นระบบ ปัญหาดังกล่าวก็จะลดลง เป็นต้น

3. การคิดวิจารณ์ญาณ

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.32) ระบุว่า การคิดวิจารณ์ญาณ หมายถึง กระบวนการคิดพิจารณาไตร่ตรอง หา เหตุผล บนพื้นฐานของข้อมูลที่มีการจำแนกแยกแยะเป็นอย่างดีแล้ว เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปในการประเมินว่าสิ่งใดควร เชื่อสิ่งใดควรทำและสามารถตัดสินใจได้

เช่น นโยบายผ่อนปรนมาตรการต่างๆ แต่ยังมีการเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่องของรัฐบาลในช่วงที่ผ่านมา เกิด จากการพิจารณาอย่างรอบคอบ 4 ด้านได้แก่ 1. ด้านสาธารณสุข พบว่า จำนวนตัวเลขผู้ติดเชื้อและผู้เสียชีวิตไวรัส โควิด -19 ลดลง / จำนวนตัวเลขผู้หายป่วยมากขึ้น / จำนวนผู้ได้รับวัคซีนทั้งเข็มแรกและเข็มสองเป็นไปตาม เป้าหมายที่กำหนดไว้ / จำนวนเตียงว่างในโรงพยาบาลเพิ่มขึ้น 2. ด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากช่วงไตรมาสที่ 4 ของปี เป็นช่วงเวลาแห่งการกระตุ้นเศรษฐกิจ ประชาชนนิยมเดินทางแห่งการท่องเที่ยว จับจ่ายใช้สอย 3. ด้านการเมือง เป็นช่วยที่ไม่มีการอภิปรายในสภา ซึ่งสภาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สามารถลงพื้นที่ช่วยเหลือ รับเรื่องราวร้องทุกข์ จากประชาชนในพื้นที่ได้ และ 4. ด้านสังคม พบว่า ที่ผ่านมาประชาชนมีความเครียดจากมาตรการดังกล่าวมากขึ้น การออกนโยบายผ่อนปรนมาตรการดังกล่าวจะช่วยลดความเครียดสะสมให้แก่ประชาชนได้ เป็นต้น

4. การคิดวิเคราะห์

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.34) ระบุว่า การคิดวิเคราะห์ (analysis thinking) หมายถึง การแยกแยะข้อมูล หรือส่วนประกอบออกเป็นส่วนย่อยๆ และตรวจสอบหรือจัดโครงสร้าง หาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ เพื่อให้ได้ความเข้าใจ หาเหตุผลของสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อไขแก้ปัญหา ใช้ประเมินค่า ตัดสินใจ และใช้สร้างสรรค์สิ่งใหม่

เช่น ก่อนหน้านี้ปัญหาการระบาดของไวรัสโควิด -19 ในบ้านหรือในชุมชนเกิดจาก 1. การขาดวัคซีนที่เพียงพอ รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ (80%) 2. การขาดการตรวจเชิงรุก (20%) แต่จากการวิเคราะห์ข้อมูลในระยะหลังพบว่า ปัญหาดังกล่าว เกิดจาก 1. การขาดวัคซีนที่เพียงพอ รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ (60%) 2. การติดเชื้อจากคนในบ้าน (35%) และ 3. การขาดการตรวจเชิงรุก (5%) จึงทำให้รัฐบาลเปลี่ยนมาให้ความสำคัญกับการเร่งหาวัคซีนเป็นอันดับแรกโดยนำเข้าจากต่างประเทศ พร้อมเร่งฉีดวัคซีนให้แก่ประชาชนอย่างรวดเร็ว และรณรงค์และย้ำเตือนให้ประชาชนที่ออกไปทำงานนอกบ้านต้องป้องกันตนเองเพื่อไม่ให้ให้นำมาติดหรือแพร่ระบาดกับบุคคลในครอบครัว พร้อมกับเร่งตรวจเชิงรุกในชุมชนให้มากขึ้น เป็นต้น

5. การคิดสังเคราะห์

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.36) ระบุว่า การคิดสังเคราะห์ (synthesis) เป็นการเรียบเรียงบางสิ่งทีกระจัดกระจายมารวมกันแล้วต้องเป็นของใหม่ เช่น การนำข้อเท็จจริงเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาเรียงต่อกัน เหมือนกับการต่อภาพ (jigsaw) ที่ต้องการให้เป็นเรื่องราวเดียวกัน โดยข้อเท็จจริงต่างๆ ที่หยิบยกมานั้นต้องเป็นข้อมูลที่สามารถสนับสนุนให้ไปในทิศทางเดียวกัน

เช่น รัฐบาลคาดการณ์ด้วยกราฟเส้นว่าสิ้นเดือนตุลาคม 2564 จะมีจำนวนผู้ติดเชื้อไวรัสโควิด -19 รายใหม่ รายวันสูงถึง 35,000 คนต่อวัน และจะเสียชีวิต 1,000 คนต่อวัน และกราฟจะมีทิศทางทางที่พุ่งขึ้นสูงอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เช่น 1. ตัวเลขความรุนแรงของไวรัสที่แพร่ระบาดได้เร็วกว่าสายพันธุ์เดิม 2. ปริมาณการฉีดวัคซีนยังไม่ทั่วถึงไม่เพียงพอให้แก่ประชาชนทุกกลุ่มอายุ 3. การรวมกลุ่มในที่ชุมชนของประชาชนในพื้นที่ต่างๆ 4. จำนวนโรงพยาบาล อุปกรณ์บุคลากรทางแพทย์ที่ไม่เพียงพอ ขาดแคลน 5. ตัวอย่างกรณีศึกษาอัตราการติดเชื้อของต่างประเทศที่มีจำนวนผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้น 6. ข่าวและบทความที่สะท้อนถึงความสับสนเกี่ยวกับมาตรฐานต่างๆ ของรัฐบาลจนทำให้ประชาชนไม่เชื่อถือข้อมูลจากทางภาครัฐ เป็นต้น

6. การคิดสร้างสรรค์

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.38) ระบุว่า การคิดสร้างสรรค์ (creative thinking) เป็นความสามารถทางสมองที่คิดได้หลากหลาย เป็นความคิดในทางบวก เพื่อสร้างสิ่งใหม่ที่มีคุณค่านำไปใช้ได้ ความคิดสร้างสรรค์เกิดจากจินตนาการ ซึ่งตั้งอยู่บนสมมติฐานของความเป็นไปได้ และต้องควบคู่ไปกับความพยายาม และผลของความคิด

สร้างสรรค์ มิใช่เป็นเรื่องของสิ่งประดิษฐ์หรือวัตถุ หากรวมถึงคุณค่าในแง่นามธรรมและสุนทรีย์ (aesthetics) เช่น บทกวี บทเพลง วรรณกรรม ศิลปกรรมแขนงต่างๆ ซึ่งให้คุณค่าแก่จิตใจ นำพาชีวิตให้เป็นสุข เป็นต้น

เช่น หลังจากใช้ความพยายามมาหลายครั้ง ในที่สุดโรงพยาบาล ประกาศว่า ต้นปี 2565 โรงพยาบาล สามารถคิดค้นวัคซีนป้องกันเชื้อไวรัสโควิด -19 ได้ 100% เป็นครั้งแรกของโลก มีราคาเพียง 100 บาท ฉีดเพียงแค่ 1 เข็ม ไม่มีผลข้างเคียงใดๆ สามารถฉีดได้ทันทีแม้เคยฉีดวัคซีนชนิดอื่นๆ มาก่อน ประชาชนสามารถฉีดได้ใน โรงพยาบาล สถานพยาบาล อนามัยทั่วประเทศ เป็นต้น

7. สรุป

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.42) ระบุว่า การคิดเป็นกระบวนการทางสมองของมนุษย์ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา จินตนาการทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และเสาะแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาเพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สมองมีบทบาทสำคัญต่อการคิด สมองซีกซ้ายคิดด้านสัญลักษณ์และคำพูด ขณะที่สมองซีกขวาคิดจินตนาการ ซึ่งเป็นความรู้สึก มนุษย์ใช้สมองซีกซ้ายเกี่ยวกับเหตุผล การตัดสินใจ การพูดและความสามารถเชิงคณิตศาสตร์ ในขณะที่สมองซีกขวาเป็นแหล่งของความฝัน ความรู้สึก และญาณหยั่งรู้ สมองทั้ง 2 ซีกจะทำงานสอดประสานกัน และส่งเสริมซึ่งกันและกัน

กระบวนการคิดเพื่อการวิเคราะห์สถานการณ์มีวิธีคิดได้หลายวิธี ได้แก่ คิดตามกระบวนการวิทยาศาสตร์ คิดตามนัยหลักพุทธธรรม คิดจรรยาคุณ คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์ ซึ่งกระบวนการคิดทุกแบบมี ขั้นตอนสำคัญๆ คือ การระบุปัญหา รวบรวมข้อมูล กำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย จำแนกแยกแยะ และ ตรวจสอบข้อมูล ตั้งสมมติฐาน และหาคำตอบด้วยหลักความจริงหรือหลักเหตุผลเพื่อจะสื่อสารให้เห็นถึงปัญหา ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น และมองเห็นหนทางแก้ปัญหา นั้น การวิเคราะห์จะเกิดก่อนการสังเคราะห์ จากนั้น นักวิเคราะห์สถานการณ์แต่ละคนก็จะมี การนำเสนอที่แตกต่างกัน ทั้งที่เป็นเรื่องราวในทำนองเดียวกัน ที่เป็นเช่นนี้ เพราะแต่ละคนย่อมมีความคิดสร้างสรรค์ในการนำเสนอทำให้ผู้รับสารได้รับสารที่หลากหลายความคิด หลากหลาย มุมมอง เป็นประโยชน์ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร

บทที่ 3

บทบาทสื่อมวลชนกับการวิเคราะห์สถานการณ์

1. บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.45 - 47) ระบุว่า บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน หมายถึง การกระทำของสื่อมวลชนที่ส่งผล กำลังส่งผล หรือจะส่งผล ต่อชีวิตและสังคมนั่นเอง ซึ่งการกระทำนั้นอาจจะเป็นไปตามธรรมชาติของการสื่อสารมวลชนหรือเป็นไปตามจารีตประเพณี หรือศีลธรรมจรรยาของสังคม ตามกฎระเบียบที่กำหนดไว้สำหรับอาชีพหรือวิชาชีพสื่อมวลชนนั้นๆ

หน้าที่พื้นฐานของสื่อมวลชน

เมื่อพิจารณาสื่อมวลชนในฐานะที่มีบทบาท มีวิวัฒนาการ และเป็นสถาบันทางสังคม สื่อมวลชนทั่วไปมีหน้าที่โดยเน้นอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างประกอบกัน ดังนี้ (ชวรัตน์ เชิดชัย, 2527, น.105)

1. หน่วยของการควบคุมทางสังคม (agency of social control) เนื่องจากสื่อมวลชนเป็นสถาบันหนึ่งในสังคม ไม่ว่าจะเป็นสังคมแบบเผด็จการหรือประชาธิปไตย สื่อมวลชนย่อมมีบทบาทและหน้าที่ด้านบวกและลบในการเป็นเครื่องมือควบคุมความเป็นไปในสังคม สำหรับสังคมเผด็จการ หรือระบบสังคมที่ให้เสรีภาพแก่มวลชนน้อย สื่อมวลชนมักจะถูกควบคุมหรือไม่ก็ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือเป็นกระบอกเสียง หรือใช้เป็นที่ของการโฆษณาชวนเชื่อของรัฐบาล ผู้รับข่าวสารจึงได้รับแต่ข่าวสารด้านเดียวเสียเป็นส่วนใหญ่ ผู้บริหารประเทศจึงโอนินมน้าวและชักนำความคิดเห็นไปในทางใดก็ได้ตามที่ต้องการ แต่สำหรับสื่อมวลชนในสังคมประชาธิปไตยนั้น เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชนอยู่บนพื้นฐานของสาธารณมติอันเป็นมติที่สื่อมวลชนสามารถสร้างและตกแต่งได้อย่างกว้างขวางในรูปแบบของการเสนอข่าว บทความ เป็นต้น นอกจากนั้น การที่สื่อมวลชนต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุมของกลุ่มผลประโยชน์ทางการค้า ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม กลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้จึงสามารถจะใช้อิทธิพลเหนือสื่อมวลชนเพื่อโน้มน้าวมวลชนให้มีความคิดเห็นตามที่ต้องการได้โดยไม่ยาก

เช่น ในสังคมเผด็จการ รัฐบาลออกกฎหมายเพื่อควบคุมการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์เพื่อควบคุมความคิดของคนในสังคมให้เห็นด้วยกับรัฐบาล ส่วนในสังคมประชาธิปไตย สื่อมวลชนสามารถ

นำเสนอข่าว บทความเพื่อตรวจสอบการทำงานของของรัฐบาล จนเกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการทำงานของรัฐบาลของประชาชนอย่างกว้างขวาง เป็นต้น

2. รายงานข่าวสาร (to inform) การให้ข่าวสารถือเป็นหน้าที่พื้นฐานของสื่อมวลชน ในอดีตการให้ข่าวสารระหว่างมนุษย์ใช้วิธีการบอกกล่าวด้วยคำพูด เพราะสังคมขณะนั้นไม่ซับซ้อน ประชากรยังไม่มากนัก แต่ในระบบสังคมสมัยใหม่มีผู้คนมากขึ้น การกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคลบางครั้งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม การพัฒนาอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีทำให้ประเทศต่างๆ ต้องพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้น ปัจจุบันกลายเป็นความจำเป็นที่คนส่วนใหญ่จะรับข่าวสารจากสื่อมวลชน แทนที่จะแสวงหาข่าวด้วยตนเอง การให้ข่าวสารของสื่อมวลชนอาจเป็นการเพื่อสนองความต้องการของผู้รับ หรือการเสนอข่าวสารและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นบริการของสื่อมวลชนเอง

เช่น ประชาชนในพื้นที่เสี่ยงน้ำท่วม ติดตามข่าวสารเกี่ยวกับระดับปริมาณน้ำอย่างใกล้ชิดผ่านทางกรนำเสนอข่าวของโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ตลอดจนติดตามข่าวสารต่างๆ ผ่านทางช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ ทวิตเตอร์ และไลน์ แทนหรือติดตามข่าวสารดังกล่าวผ่านสื่อบุคคล เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น

3. ให้การศึกษา (to educate) การรายงานข่าวเป็นการให้ศึกษาได้อย่างหนึ่ง แต่บางครั้ง การให้ข่าวสารเพียงอย่างเดียวยังไม่อาจจะช่วยให้ผู้รับสารได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประชาธิปไตย ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการและระบบของรัฐบาลประชาธิปไตยถือเป็นความรับผิดชอบของประชาชนที่จะต้องเรียนรู้ในระบอบประชาธิปไตยถือว่าประชาชนสามารถทำการบริหารประเทศได้ดีกว่าผู้นำเพื่อที่จะให้สามารถปกครองตนเองได้อย่างดีด้วยการร่วมมือกับผู้อื่นนั้น ตลอดจนศึกษาวิถีทางแก้ไขและผลกระทบที่จะตามมา หากเป็นรัฐบาลที่ต้องอาศัยประชามติเป็นข้อมูลตัดสินใจด้วยแล้ว สื่อมวลชนยังสามารถที่จะให้ข้อมูลและความคิดเห็นที่จำเป็นประกอบการตัดสินใจด้วย การให้การศึกษาจึงเป็นหน้าที่สำคัญของสื่อมวลชนเป็นการให้ศึกษานอกระบบและการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการของสังคม ถือเป็นระบบการศึกษาที่มีอำนาจมาอย่างหนึ่งในสังคม

เช่น ในช่วงน้ำท่วม สื่อมวลชน ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นำเสนอวิธีการทำกระสอบทรายเพื่อป้องกันน้ำ จนทำให้ชาวบ้านในพื้นที่สามารถนำวิธีการดังกล่าวไปใช้ในการป้องกันตนเองจากน้ำท่วมได้ เป็นต้น

4. ให้ความบันเทิง (to entertain) นอกจากการให้ความรู้ด้านต่างๆ การให้ความบันเทิงนับว่าเป็นหน้าที่สำคัญของสื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมที่มีความสับสนวุ่นวาย สื่อมวลชนจะช่วยผู้รับสื่อสามารถหลีกหนีความกดดัน ความเบื่อหน่ายในชีวิตประจำวันได้ ช่วยให้คนเรามีโอกาสพักผ่อนหย่อนใจ คลายความเครียด และลืม

ปัญหาที่ต้องเผชิญอยู่ได้ชั่วขณะ สื่อที่ให้ความบันเทิงแก่ผู้รับสารได้มาก คือ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และ ภาพยนตร์ เป็นต้น

เช่น ประชาชนติดตามรายการร้องเพลงประกวดทางโทรทัศน์ช่องต่างๆ มากยิ่งขึ้น เนื่องจากต้องการได้รับความผ่อนคลาย สนุกสนาน และหลีกเลี่ยงจากความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงานในแต่ละวัน เป็นต้น

5. ทำการสอบสวน (to investigate) สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่ปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนในชาติและสมบัติของชาติ ดังนั้นจึงถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องสืบสวนขุดคุ้ยเบื้องหลังเบื้องลึก หรือหาข้อมูลบางประการที่สังคมควรทราบ และยังไม่เปิดเผยโดยนำมาตีแผ่เป็นการทำงานที่นอกเหนือจากการรายงานข่าวตามปกติ แต่การขุดคุ้ยต้องทำเพื่อสร้างสรรค์ และก่อประโยชน์สูงสุดต่อสังคมมิใช่ทำเพื่อการทำลาย

เช่น สื่อมวลชนนำเสนอข่าวเกี่ยวกับการทุจริตการจัดซื้อ นำเข้าและการกระจายวัคซีนของหน่วยงานรัฐ ทำให้มีการสอบสวนและลงโทษผู้กระทำความผิดและมีการแก้ไขปรับปรุงการทำงานของหน่วยงานรัฐให้โปร่งใส ตรวจสอบได้มากยิ่งขึ้น เป็นต้น

6. ทำการจูงใจ (to persuade) สื่อมวลชนมีหน้าที่จูงใจในทางบวกหรือสร้างสรรค์เพื่อให้ผู้รับสารตระหนักว่าอะไรถูกอะไรควร เพราะสื่อมวลชนมีอิทธิพล ฉะนั้นถ้าสร้างสรรค์จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี ทั้งด้านความคิด พฤติกรรม และสร้างสาธารณสมบัติ เนื้อหาของสื่อมวลชนที่มีลักษณะของการจูงใจมีหลากหลายที่สำคัญได้แก่ การโฆษณาสินค้าหรือบริการต่างๆ บทบรรณาธิการ บทความ การ์ตูน คอลัมน์ประเภทต่างๆ รวมทั้งข้อเขียนที่แสดงความคิดเห็นเพื่อชี้แนะผู้อ่านไปสู่ข้อสรุปอย่างใดอย่างหนึ่ง แม้เนื้อหาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อความบันเทิง และข่าวสาร แต่อาจให้ผลพลอยได้ด้านการจูงใจด้วย

การมองบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน ต้องไม่มองในแง่สุดมคติเกินไปนั่นคือความต้องการให้สื่อมวลชนเสียสละ อุทิศตนเพื่อสังคมแต่เพียงอย่างเดียว ในความเป็นจริงสื่อมวลชนเป็นสถาบันสังคมที่เป็นธุรกิจที่ต้องแสวงหากำไร เพราะการลงทุน ค่าใช้จ่ายขององค์กรค่อนข้างสูง สื่อบางชนิดไม่อาจเรียกร้องจากผู้ใช้สื่อได้ จึงขายเวลา ขายเนื้อที่เพื่อการโฆษณาเพื่อให้สามารถดำเนินการต่อไปได้ สื่อมวลชนจึงต้องรักษาคุณภาพระหว่างการผลิตหากำไร และบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนด้วย

เช่น บทบรรณาธิการ และบทความของหนังสือพิมพ์เชิญชวนให้ประชาชนเร่งฉีดวัคซีน จึงทำให้ประชาชนเร่งไปฉีดวัคซีนกันมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้น หนังสือพิมพ์ฉบับดังกล่าวยังขายพื้นที่โฆษณาเพื่อให้หน่วยงานต่างๆ มาลงสินค้าและบริการในหนังสือพิมพ์ของตนเองอีกด้วย เป็นต้น

2. แหล่งข่าว

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.53 - 58) ระบุว่า จากบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนดังที่กล่าวมา สื่อมวลชน ต้องมีภารกิจหาข้อมูลข่าวสารมานำเสนอผู้รับสาร แต่การนำเสนอข่าวในสื่อใดก็ตามต้องมีที่มาของเหตุการณ์ หรือต้นตอของข่าวสารที่ผู้สื่อข่าวหรือผู้เขียนข่าวจะนำมารายงานให้ผู้รับสารได้ทราบ ผู้สื่อข่าวจะต้องศึกษาและรอบรู้ในที่มาของเหตุการณ์ หรือต้นตอของข่าวสารเป็นอย่างดี สำหรับผู้วิเคราะห์สถานการณ์จะต้องหาที่มา หรือต้นตอที่กว้างและลึกกว่าผู้สื่อข่าวที่จะนำเสนอเฉพาะเหตุการณ์ข่าวเท่านั้น แต่สิ่งที่มาขยายความหรืออธิบายชี้แจง ผู้วิเคราะห์ต้องได้ข้อมูล และรายละเอียดของเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากบุคคลหรือจากสถานที่ที่เรียกว่า “แหล่งข่าว”

แหล่งข่าว (new sources) หมายถึง ต้นตอหรือที่มาของข่าวเป็นหลักฐานยืนยันว่าข่าวนั้นได้มาจากที่ใด ใครเป็นผู้ให้ข่าว นำเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใด แหล่งข่าวอาจจะเป็นบุคคล เอกสาร สถานที่ องค์กรหรือหน่วยงาน จัดการแถลงข่าวก็ได้ บางข่าวอาจได้ข้อมูลมาจากแหล่งข่าวเดียว เช่น ได้จาก เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ในองค์กร ข่าวบางข่าวได้จากหลายแหล่งข่าว เช่น ข่าวชุมนุมประท้วงของกลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหภาพต่างๆ ข่าวการเมืองที่มีความสลับซับซ้อน ข่าวอาชญากรรมคดีสำคัญๆ เป็นต้น

ประเภทของแหล่งข่าวอาจจะเป็นประเภทใหญ่ๆ 2 ประเภทดังนี้

1. แหล่งข่าวภายในประเทศ (domestic news) หมายถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศตลอดจนข้อมูลที่ได้ นั้นเป็นแหล่งหนึ่งในประเทศ แหล่งข่าวภายในประเทศแบ่งออกได้ดังนี้ แหล่งข่าวประจำ แหล่งข่าวท้องถิ่น แหล่งข่าวพิเศษ บุคคลทั่วไป แหล่งข่าวอาสา สำนักข่าว ข่าวแจกหรือข่าวเผยแพร่ แหล่งเก็บข่าวหรือข้อมูลของหน่วยราชการ เอกชน และรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น

2. แหล่งข่าวต่างประเทศ (foreign news) หมายถึง ต้นตอของเหตุการณ์ต่างๆ ในต่างประเทศ ซึ่งได้แก่ สำนักข่าวต่างประเทศ แหล่งข่าวประจำในต่างประเทศ แหล่งข่าวพิเศษในต่างประเทศ สื่อมวลชนจากต่างประเทศ แหล่งข่าวอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

กล่าวได้ว่า วันนี้เราได้เข้าสู่ยุคโลกไร้พรมแดนไปเรียบร้อยแล้ว อินเทอร์เน็ตจึงเป็นสื่อที่อุดมด้วยข้อมูล ข่าวสาร ธุรกิจการค้า สิ่งบันเทิง รวมทั้งเรื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ อินเทอร์เน็ตมีเว็บไซต์ (website) โฮมเพจ (homepage) เฟซบุ๊ก (facebook) ทวิตเตอร์ (twitter) ไฮไฟว์ (hi 5) และต่อๆ ไปในอนาคตอาจจะมีอะไรที่แปลกพิสดารยิ่งขึ้นจนคนรุ่นเก่าตามไม่ทัน

สำหรับบุคคลที่อยู่วงการสื่อมวลชนต้องติดตามข่าวสารข้อมูลด้านต่างๆ ให้ทันโดยอาศัยเว็บไซต์ต่างๆ และผู้ที่ทำหน้าที่วิเคราะห์สถานการณ์ก็ยิ่งมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าไปในเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง เช่น ถ้าจะวิเคราะห์ด้านการเงิน การคลัง ก็ต้องดูเว็บไซต์ของธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งมีข้อมูลเกี่ยวกับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศรายวัน สรุปการส่งสินค้าเข้า-ออกในรอบเดือน บทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจการคลังที่น่าสนใจ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์ต่างๆ ทั้งของไทยและต่างประเทศ จึงกล่าวได้ว่า อินเทอร์เน็ตเป็นแหล่งข่าวที่น่าจับตามองที่สุด ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรู้จักเลือกสรรเป็นพิเศษด้วย มิฉะนั้นอาจตกเป็นเครื่องมือของแหล่งข่าวได้

3. สรุป

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.66) ระบุว่า การวิเคราะห์สถานการณ์จำเป็นต้องพึ่งพาสื่อมวลชนในการแสวงหาข้อเท็จจริง และสื่อมวลชนเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลชั้นดี และเผยแพร่ข่าวสารได้รวดเร็ว ดังนั้น สื่อจึงต้องรู้บทบาทหน้าที่และดำเนินพันธกิจตามบทบาทหน้าที่ ซึ่งหน้าที่พื้นฐานของสื่อมวลชนประกอบด้วย เป็นหน่วยของการควบคุมทางสังคม รายงานข่าวสาร ให้การศึกษา ให้ความบันเทิง ทำการสอบสวนและทำการจูงใจ จากหน้าที่ที่พื้นฐานดังกล่าว นักวิชาการยังได้จำแนกบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนต่างกันออกไปบ้างแต่เป็นการขยายรายละเอียดมากกว่า

การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนจำเป็นต้องแสวงหาข้อเท็จจริงจากแหล่งข่าว ซึ่งมีทั้งแหล่งข่าวในประเทศและต่างประเทศ แหล่งข่าวในประเทศประกอบด้วยแหล่งข่าวประจำ แหล่งข่าวท้องถิ่น แหล่งข่าวพิเศษ บุคคลทั่วไป แหล่งข่าวอาสา สำนักข่าว ข่าวแจก แหล่งเก็บข่าว ส่วนแหล่งข่าวต่างประเทศได้จากสำนักข่าวต่างๆ แหล่งข่าวที่ประจำในประเทศ แหล่งข่าวพิเศษในประเทศ แหล่งข่าวอิเล็กทรอนิกส์ การนำข้อมูลมาจากแหล่งข่าวพิเศษต้องคำนึงถึงความถูกต้อง และความเป็นธรรมกับผู้ตกเป็นข่าว ทั้งนี้ผู้สื่อข่าวรวมถึงนักวิเคราะห์สถานการณ์จะต้องระวังอิทธิพลของแหล่งข่าว เพราะจะต้องมีความน่าเชื่อถือ

นอกเหนือจากเรื่องแหล่งข่าวแล้วผู้วิเคราะห์สถานการณ์ต้องศึกษาวิธีการนำเสนอข่าวของสำนักข่าวต่างๆ ว่ามีวิธีการเลือกประเด็นข่าวอย่างไร มีวิธีการหาข้อมูลด้วยวิธีใด มีความถี่ในการเสนออย่างไร นโยบายขององค์กรสื่ออื่นๆ เป็นอย่างไร เพื่อจะได้ทราบทิศทางการเสนอข่าวและน้ำเสียง (tone) หรือการให้น้ำหนักกับข่าว หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น

บทที่ 4

แหล่งข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์สถานการณ์

1. ความหมายของข้อมูล

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.69) ระบุว่า ข้อมูล (data) หมายถึง ข้อเท็จจริง หรือรายละเอียดของสิ่งต่างๆ อาจเป็นตัวเลขหรือข้อความเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นหลักฐานในการหาคำตอบของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ข้อมูลมี 2 ประเภท ได้แก่

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) เป็นรายละเอียดหรือข้อเท็จจริงที่ได้มาโดยผู้ค้นคว้า เก็บรวบรวมด้วยตนเองจากต้นตอ หรือแหล่งกำเนิดของข้อมูลโดยตรง ข้อมูลประเภทนี้โดยมากจะได้มาจากการสำรวจ การสัมภาษณ์ การทดลอง หรือการส่งแบบสอบถาม

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เป็นรายละเอียดหรือข้อเท็จจริงที่ได้มา โดยวิธีการอ้างอิงจากผู้อื่น มาอีกทอดหนึ่ง เช่น ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ข้อมูลวิเคราะห์ข่าวตลาดหุ้นขององค์กรเอกชน เป็นต้น

เช่น วันนี้มีจำนวนผู้ได้รับวัคซีน จำนวน 100 คน นายก. ลงไปเก็บข้อมูลดังกล่าวด้วยตนเองด้วยการลงพื้นที่ไปสำรวจ ข้อมูลดังกล่าวจัดเป็นข้อมูลปฐมภูมิ แต่วันนี้มีจำนวนผู้ได้รับวัคซีน จำนวน 100 คน นายก. อ้างอิงข้อมูลดังกล่าวจากเว็บไซต์กระทรวงสาธารณสุข ข้อมูลดังกล่าวจัดเป็นข้อมูลทุติยภูมิ เป็นต้น

2. แหล่งข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์สถานการณ์

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.70 – 83) ระบุว่า การวิเคราะห์สถานการณ์ต้องอาศัยข้อมูลที่ เป็นสารประเภท ข้อเท็จจริงมาเป็นหลัก และอาศัยแนวคิดต่างๆ อาจเป็นทฤษฎี หลักการ ความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์แหล่งข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์สถานการณ์ ส่วนใหญ่ได้มาจากเนื้อหาที่เป็นข่าว (news) บทบรรณาธิการหรือบทนำ และบทวิจารณ์ (editorial and critiques) จดหมายจากผู้อ่านถึง บรรณาธิการ แม้แต่โฆษณาและบันเทิงบางครั้งยังสามารถมาประกอบกรวิเคราะห์ได้ ดังนี้

1. ข่าว

การวิเคราะห์สถานการณ์จำเป็นต้องศึกษาจากข่าว โดยมีการติดตามข่าวตลอดระยะเวลาข่าวที่เสนออยู่ทางสื่อมวลชน เช่น ข่าวสัมภาษณ์ ข่าวการประชุม ข่าวปาฐกถา ข่าวอุบัติเหตุและเพลิงไหม้ ข่าวศาล ข่าวการเมือง ข่าวเศรษฐกิจ ข่าวการศึกษา เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป เนื้อหาที่เป็นข่าวทุกชนิด ถ้าผู้วิเคราะห์มองเห็นปัญหาและเป็นปัญหาที่กระทบต่อคนจำนวนมากก็น่าจะมีการสืบสาวหาข้อเท็จจริง และนำหลักการที่ควรจะเป็นมาวิเคราะห์เพื่อประโยชน์ของวงการณ์นั้นๆ

เช่น จากการรายงานข่าวหนังสือพิมพ์ตลอด 10 วันที่ผ่าน พบว่า ตัวเลขจำนวนผู้ติดเชื้อโควิด-19 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้นักวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจคาดการณ์ว่า ตัวเลขในอนาคตน่าจะเพิ่มสูงขึ้น และจะทำให้เศรษฐกิจแย่ลง จึงเรียกร้องให้รัฐบาลเร่งแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วน เป็นต้น

2. บทบรรณาธิการ

บทบรรณาธิการ หมายถึง ข้อเขียนที่มุ่งเสนอทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญที่เป็นข่าว โดยเป็นความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์ทั้งฉบับ ไม่ใช่ความคิดของคนใดคนหนึ่ง บทบรรณาธิการจึงเปรียบเสมือนเข็มทิศ ที่ชี้ให้เห็นนโยบายของหนังสือพิมพ์ทั้งฉบับ (ปราณี สุรสิทธิ์, 2550, น.283)

บทบาทหน้าที่ของบทบรรณาธิการพอสรุปเป็นข้อๆ ได้ดังนี้ (มาลี บุญศิริพันธ์, 2532 น.557)

1. เป็นแหล่งแสดงความคิดเห็น สะท้อนนโยบาย และจุดยืนของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่มีผลกระทบต่อประโยชน์ส่วนรวม
2. เป็นสื่อในการแสดงออก โดยมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคม
3. เป็นผู้นำความคิดเห็นให้กับประชาชน
4. ช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้กับผู้อ่าน
5. ปลุกฝังสาธารณสมบัติที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดความสำนึกทางสังคมให้แก่ประชาชน
6. ช่วยให้อ่านเข้าใจข่าวมากขึ้น โดยการอธิบายความให้ภูมิหลังของเหตุการณ์เป็นการยกระดับความรู้ ความคิดของผู้อ่านด้วย

เช่น หนังสือพิมพ์เรียกร้อง แสดงจุดยืนผ่านบทบรรณาธิการของตนเอง ให้รัฐบาลเร่งแก้ไขตัวเลขจำนวนผู้ติดเชื้อโควิด-19 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องให้ลดลงอย่างเร่งด่วน เป็นต้น

3. บทความ / บทวิจารณ์

การวิเคราะห์สถานการณ์ นอกเหนือจากข้อเท็จจริงจากข่าวแล้วยังต้องฟังความเห็นจากผู้คนในสังคมที่มีต่อเรื่องนั้นๆ แล้วตัวเราคิดอย่างไร คอลัมน์นิสต์ คือประชาชนคนหนึ่งที่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อมวลชน และต้องเป็นผู้มีภูมิรู้จึงจะเสนอความเห็นได้แยบยล

บทความ (article) คือ ข้อเขียนแบบความเรียงประเภทหนึ่ง ที่ผู้เขียนเขียนขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะเสนอความคิดเห็นหรือทัศนคติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ผู้อ่าน โดยมีหลักฐานข้อเท็จจริงสามารถอ้างอิงเพื่อวิเคราะห์วิจารณ์ปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ ได้ ที่สำคัญผู้เขียนต้องแทรกข้อคิดความเห็นในเชิงวิจารณ์หรือเชิงสร้างสรรค์ไว้ด้วย คุณภาพของบทความอยู่ที่การศึกษาหาความรู้ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องที่จะเขียนอย่างถ่องแท้เพื่อความผิดพลาดอันอาจเกิดขึ้นได้จากการไม่รู้จริง (ปราณี สุรสิทธิ์, 2550, น.146)

บทวิจารณ์ (criticism) เป็นงานเขียนที่แสดงความคิดเห็นต่อสิ่งที่ได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง ได้อ่าน ทั้งด้านบวกและด้านลบ หรือทั้งดีและชด โดยยึดหลักความเที่ยงธรรม หลังจากพิจารณาอย่างรอบคอบแล้ว บทวิจารณ์จะช่วยให้เกิดปัญญา เกิดการเรียนรู้และแก้ไขในสิ่งที่บกพร่อง

เช่น คอลัมน์นิสต์ของหนังสือพิมพ์ เขียนบทความชี้แจงถึงสาเหตุที่ทำให้ตัวเลขจำนวนผู้ติดเชื้อโควิด-19 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง พร้อมวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลในช่วงที่ผ่านมา เพื่อให้รัฐบาลให้เห็นถึงข้อดีและข้อเสียและการปรับปรุงแก้ไขให้สถานการณ์ดังกล่าวดีขึ้น เป็นต้น

4. สารคดี

สารคดีเป็นงานเขียนที่ให้ความรู้ ความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ของมวลมนุษยชาติอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งใช้กลวิธีการเขียนต่างจากการเขียนบทความทั่วไป นั่นคือ มุ่งให้ทั้งสาระและความเพลิดเพลิน สารคดีมีเนื้อหาหลากหลายทั้งด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง วิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี นอกจากสารคดีจะนำเสนอผ่านสื่อสิ่งพิมพ์แล้วยังนำเสนอสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะวิทยุโทรทัศน์เพราะให้ทั้งภาพและเสียง สร้างความน่าสนใจ ประทับใจและน่าสนใจ

เช่น ในวาระครบรอบเหตุการณ์ทางการเมือง นายก. รวบรวมข้อมูลจากสารคดีภาพยนตร์ สิ่งพิมพ์ นิตยสาร เพื่อนำมาเขียนวิเคราะห์ถึงสาเหตุ ผลกระทบที่เกิดขึ้น เป็นต้น

5. วาทกรรม

วาทกรรม คือ คำพูดของบุคคลสำคัญในเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งมีผลต่อการกระทำหรือการโต้ตอบของผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือของคนในสังคมส่วนใหญ่ คำพูดของนักการเมือง ของนักธุรกิจของพระภิกษุสงฆ์ มักถูกนำมาประกอบการวิเคราะห์สถานการณ์ เช่น นักการเมืองในซีกฝ่ายค้านใช้การเปรียบเทียบการทำงานของรัฐบาล “สร้างประติมากรรมด้วยน้ำลาย” หมายถึง ดีแต่พูด แต่ไม่มีผลงาน จากนั้น ฝ่ายรัฐบาลก็จะออกมาโต้ตอบจนเป็นเรื่องเป็นราวเป็นข่าวรายวันในช่วงมีกระแสปรับคณะรัฐมนตรี ก็มักจะมีการออกมาวิพากษ์วิจารณ์ของฝ่ายต่างๆ ทั้งคนในรัฐบาล คนในฟากฝ่ายค้าน นักวิชาการ นักธุรกิจและคนในวงการสื่อมวลชน ในช่วงเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองระหว่างเดือนมีนาคม – พฤษภาคม 2553 มีวาทกรรมของฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายอื่นๆ เช่น ตำรวจมะเขือเทศ ทหารแดงโม ทหารสับประรด ขอฟื้นที่คืน กระชับวงล้อม กระชับพื้นที่ วาทของบุคคลดังกล่าว บางครั้งมีนัยให้มีการตีความโยงใยถึงบุคคลอื่นๆ หรือเหตุการณ์อื่นๆ ในอดีตด้วย ดังนั้น นักวิเคราะห์จึงจำเป็นต้องจับสัญญาณจากวาทกรรมต่างๆ ดังกล่าว

เช่น คำว่า “ขายชาติ” ใช้เป็นกระแสโจมตีรัฐบาลที่เปิดโอกาสให้ต่างชาติเข้ามาซื้อบ้านและที่ดินในประเทศได้ซึ่งเป็นผลพวงจากมาตรฐานกระตุ้นเศรษฐกิจ เป็นต้น (ประชาชาติธุรกิจ, 2564, ออนไลน์)

3. สรุป

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.84) ระบุว่า การวิเคราะห์สถานการณ์ต้องอาศัยข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ทั้งข้อมูลประเภทข้อเท็จจริงและความคิดเห็น สามารถหาได้จากทั่วไป เช่น ข่าวสัมภาษณ์ ข่าวการประชุม ข่าวปาฐกถา และข่าวเชิงซ้อน หรือข่าวเจาะ เช่น ข่าวศาล ข่าวการเมือง ข่าวเศรษฐกิจ ข่าวการศึกษา นอกจากนี้ยังหาข้อมูลได้จากบทบรรณาธิการ บทความ บทวิจารณ์ ซึ่งเป็นความเรียงที่มีข้อเท็จจริง และความคิดเห็นที่อาจจะเป็นประโยชน์ต่อนักวิเคราะห์ ข้อมูลประเภทความรู้สามารถศึกษาได้จากสารคดี ซึ่งมีอยู่หลายประเภทด้วยกัน นอกจากนี้ข้อมูลที่เป็นข้อเขียนจากสื่อสิ่งพิมพ์แล้ว ยังต้องฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์เพื่อติดตามเหตุการณ์ที่อยู่ในกระแสขณะนั้น คำพูดของบุคคลสำคัญที่เรียกว่า “วาทกรรม” ก็มีความจำเป็นที่ต้องเก็บรวบรวมไว้เพราะคำพูดของบุคคลอาจเชื่อมโยงถึงประเด็นสำคัญที่กำลังเป็นปัญหา ผู้วิเคราะห์สามารถดึงมาใช้เพื่อความน่าสนใจและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

บทที่ 5

กระบวนการวิเคราะห์สถานการณ์

1. กระบวนการวิเคราะห์สถานการณ์

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.86 - 87) ระบุว่า การวิเคราะห์สถานการณ์เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง เริ่มจากการศึกษาข้อมูลต่างๆ แล้ว มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งระดับจุลภาคและระดับมหภาค ซึ่งปัญหานั้นมีผลกระทบเกี่ยวเนื่องกัน เมื่อมองเห็นปัญหาแล้วย่อมต้องวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหา และปัญหานั้นจะส่งผลกระทบต่ออย่างไร มีทางปัญหาหรือไม่ และคาดว่าจะแก้ไขอย่างไร สิ่งเหล่านี้เรียกว่าขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหา ดังนี้

1. ปัญหาและประเด็นปัญหา

ปัญหา คือ ความยุ่งยากที่เกิดขึ้นทั้งกับบุคคลและสังคม ปัญหาก็คือความทุกข์ เมื่อเกิดขึ้นแล้วก่อให้เกิดผลกระทบ อาจมีความรุนแรง น้อยบ้างมากบ้าง หรือมากที่สุด สถานการณ์ที่เป็นปัญหาของสังคมไม่มีวันสิ้นสุด จบเรื่องนี้แล้วก็เกิดเรื่องใหม่ได้อย่างต่อเนื่อง บางปัญหามีความเกี่ยวข้องกัน บางปัญหาเป็นปัญหาใหม่ จึงต้องมีการวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจกับปัญหานั้นๆ

ประเด็นของปัญหา (issue) คือสิ่งที่เกิดขึ้น โดยมีความแปลก ผิดปกติ หรือแตกต่างไปจากความเป็นธรรมดาจนทำให้เกิดความพิศวงสงสัยว่าอะไรเป็นสาเหตุทำให้เกิดเรื่องราวเช่นนี้และทำไมต้องจบลงด้วยเหตุผลดังกล่าว

เช่น น้ำท่วมทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย (ปัญหา) ทั้งๆ ที่หน่วยงานของรัฐก็เร่งจัดสรรงบประมาณไปจำนวนมาก แต่สาเหตุใต้น้ำท่วมทุกปี น่าจะเกิดการคอร์รัปชันในหน่วยงานรัฐหรือไม่ (ประเด็นของปัญหา) เป็นต้น

2. การวิเคราะห์ปัญหา

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.86) ระบุว่า การวิเคราะห์ปัญหา หมายถึง การศึกษาถึงสาเหตุของปัญหาเพื่อหาทางป้องกัน หรือหาทางออก เมื่อเราอ่านข่าวเราต้องจับประเด็นข่าวให้ได้ว่ามีประเด็นปัญหาอะไร แล่งข่าวได้บอกอะไรบ้าง ข่าวนั้นมีผลกระทบอย่างไร ข่าวนั้นนำมาวิเคราะห์มากน้อยแค่ไหน

เช่น ปัญหาสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างไทย-กัมพูชา ปัญหานี้วิเคราะห์เพราะเป็นปัญหาระดับชาติส่งผลกระทบต่อประชาชนทั้งสองประเทศ จึงต้องศึกษาที่มาของปัญหาว่า สาเหตุเบื้องต้นมาจากอะไร มีการขยายผลอย่างไร โดยฝ่ายใด และเกิดผลตามมาอย่างไร สุดท้ายมองหาทางออกของปัญหาว่าจะมีทางออกอย่างไร เป็นต้น

3. หลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์สถานการณ์

หลักสำคัญในการวิเคราะห์สถานการณ์ ต่อไปนี้ถือเป็นหลักปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและทำไปพร้อมกัน ดังนี้ (ปารีชาติ รัตนบรรณสกุล, 2548, น.38)

1. การวิเคราะห์ต้องเริ่มจากความจริง มิใช่เรื่องจากความรู้สึกนึกคิดส่วนตัว เพราะสถานการณ์ที่เกิดขึ้นมีลักษณะเฉพาะตัวของมันและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

2. หาประเด็นของปัญหาหรือความขัดแย้ง และนำมาวิเคราะห์อย่างรอบด้าน หาคำตอบว่าอะไรเกิดขึ้น มีผลอย่างไรในท่ามกลางกระแสความเคลื่อนไหวของสังคม

3. ต้องยืนอยู่บนจุดยืนผลประโยชน์ของประชาชน เพราะนักวิเคราะห์สถานการณ์เปรียบเสมือนตัวแทนของประชาชน ดังนั้นไม่ว่าจะวิเคราะห์สถานการณ์เรื่องใด จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรักษาผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ

4. การวิเคราะห์สถานการณ์ มิใช่เพื่อจุดมุ่งหมายในการเข้าใจสถานการณ์นั้นๆ เพียงอย่างเดียว แต่เพื่อผลประโยชน์ของประชาชน และจะต้องเริ่มจากจุดของการปฏิบัติ

4. ขั้นตอนการวิเคราะห์สถานการณ์

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.91) ระบุว่า ในการวิเคราะห์สถานการณ์ ผู้วิเคราะห์ต้องวางแผนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การวิเคราะห์บรรลุเป้าหมายและข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือ ขั้นตอนสำคัญในการวิเคราะห์สถานการณ์มีดังนี้

1. เลือกหัวข้อปัญหาหรือสถานการณ์ที่น่าสนใจ โดยพิจารณาจากความสำคัญของปัญหา แนวโน้มของสถานการณ์ที่จะส่งผลกระทบต่อประชาชนส่วนรวม เป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของประชาชน ผู้วิเคราะห์มีความรอบรู้เกี่ยวกับปัญหานั้นๆ เป็นอย่างดี มีข้อมูลเพียงพอ และคาดว่าจะสามารถวิเคราะห์เป็นผลสำเร็จ

2. ศึกษาค้นคว้า แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะวิเคราะห์ ขั้นตอนนี้เป็นการทำงานข้อมูลพื้นฐานทางทฤษฎี เช่น แนวคิดทฤษฎีทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ตลอดจนศึกษาแนวคิดจากนักวิเคราะห์ต่างๆ ไปที่ปรากฏทางสื่อต่างๆ การอ่าน การฟัง การสังเกตจะช่วยให้ได้มาก

3. จำกัดขอบเขตของปัญหาให้ชัดเจน โดยให้คำจำกัดความปัญหาว่าปัญหาคืออะไร มีที่มาอย่างไร สาเหตุของปัญหาคืออะไร

4. ตั้งสมมติฐาน ขั้นนี้เป็นการคาดคะเนคำตอบของปัญหาไว้ล่วงหน้า โดยอาศัยเหตุและผลซึ่งอาจได้มาจากความรู้ จากประสบการณ์ จากเอกสารงานวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้อง จากแนวคิดทฤษฎีจนสามารถมองเห็นแนวโน้มของสถานการณ์ได้

เช่น ทำไมจำนวนผู้ติดเชื้อโควิด -19 ลดน้อยลง (เลือกหัวข้อ) ศึกษาจากเอกสารจากกระทรวงสาธารณสุขพบว่า ในช่วง 3 สัปดาห์ที่ผ่านผลการตรวจเชิงรุกลดน้อยลงอย่างต่อเนื่อง (ศึกษาค้นคว้าจากแนวคิดทฤษฎี) รวมถึงศึกษานโยบายเปิดประเทศของรัฐบาลที่ต้องการเปิดประเทศให้ได้ในช่วงเดือนตุลาคม - ธันวาคมที่จะถึงนี้ จึงกำหนดปัญหาให้ชัดเจนว่า ปัญหาของจำนวนผู้ติดเชื้อโควิด -19 ลดน้อยลงในช่วง 3 สัปดาห์ที่ผ่านมาซึ่งน่าจะมีสาเหตุมาจากการตรวจเชิงรุกที่น้อยลงและความต้องการเปิดประเทศของรัฐบาล โดยตั้งสมมติฐานไว้ว่า ในอนาคตจำนวนผู้ติดเชื้อโควิด -19 ลดน้อยลงอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับนโยบายของรัฐบาล เป็นต้น (ตั้งสมมติฐาน)

5. โครงสร้างของการวิเคราะห์สถานการณ์

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.91) ระบุว่า การวิเคราะห์สถานการณ์ ต้องเข้าใจ อดีต ปัจจุบัน จึงจะทำนายอนาคตได้ เหตุการณ์หรือสถานการณ์ส่วนใหญ่เกิดจากการกระทำของคน คน จึงเป็นต้นตอของปัญหาทั้งหลาย ดังนั้น จึงควรให้ความสนใจต่อโครงสร้างของสถานการณ์ ดังนี้

1. อดีตของบุคคลและเหตุการณ์ที่มีผลต่อเนื่องถึงปัจจุบัน การเรียนรู้อดีต คือการศึกษาที่มาของเหตุการณ์ อันนำมาสู่สถานการณ์ ซึ่งเป็นอดีตของบุคคลต่อเหตุการณ์หนึ่งๆ

เช่น นายก. มีความขัดแย้งกับนายข. เป็นทุนเดิม จึงนำไปสู่การเดินขบวนขับไล่ นายก. ให้พ้นจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี

2. เบื้องหลังของบุคคลหรือเหตุการณ์ การรู้อดีตของบุคคลและของเหตุการณ์ยังไม่เพียงพอต่อการวิเคราะห์ จำเป็นต้องหาข่าวเชิงลึกเพื่อสืบหาเบื้องหลังของการกระทำต่างๆ ซึ่งเบื้องหลังอาจทราบหลังจากผ่านพ้นเหตุการณ์ไปนานแล้วพอสมควร

เช่น เบื้องหลังการปฏิวัติของนายก. เกิดขึ้นเพราะนายก. ต้องการรักษาตำแหน่งของตนเองไว้ เนื่องจากนายข. ต้องการไล่นายก. ออกจากตำแหน่ง แต่นายก. อ้างว่าทำไปเพราะสังคมเกิดความแตกแยก เป็นต้น

3. การหาพยานหลักฐานที่มีเหตุผลเป็นวิทยาศาสตร์เพื่อความน่าเชื่อถือ การศึกษาเบื้องหลังหลังของเหตุการณ์หรือของบุคคล จำเป็นต้องมีพยานทั้งพยานบุคคลและพยานหลักฐานอื่นๆ ที่จะสามารถวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและผลกระทบได้

เช่น นายก. เปิดคลิปเสียงและพยานบุคคลมายืนยันในความบริสุทธิ์ของตนเองที่ต้องทำการปฏิวัตินายข. เป็นต้น

4. การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ในอดีต ปัจจุบัน เพื่อคาดการณ์อนาคต ความสามารถในการเชื่อมโยงเหตุการณ์นั้นว่ามีความสำคัญมาก เพราะถ้ารู้รายละเอียดของเหตุการณ์ในอดีต และรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันแต่สามารถเชื่อมโยงกันได้ก็แปลว่าประโยชน์ แต่การเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอดีตและปัจจุบัน ผู้วิเคราะห์ต้องเกาะติดข่าวอย่างต่อเนื่อง และมีการจัดบันทึกเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ ถ้าไม่ทำเช่นนี้ก็ยากที่จะวิเคราะห์ได้ ข้อสำคัญ โปรดจำไว้ว่า “ต้องรู้อดีต รู้ปัจจุบัน จึงจะคาดการณ์อนาคตได้”

เช่น ในการประชุมที่ผ่านมา นายก. ได้รับคะแนนไว้วางใจน้อยที่สุด ผลงานที่ผ่านมาก็ไม่ตาประชาชน อีกทั้งไม่มีผู้ใหญ่คอยหนุนหลัง ในอนาคตโอกาสที่จะถูกปรับออกจากตำแหน่งจึงมีสูง เป็นต้น

6. การเขียนบทวิเคราะห์

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.93-104) ระบุว่า บทวิเคราะห์เป็นความเรียงประเภทหนึ่งที่มีองค์ประกอบของการเขียนเช่นเดียวกับความเรียงอื่นๆ องค์ประกอบสำคัญได้แก่

1. ส่วนหัวเรื่อง (title) ส่วนหัวเรื่องหรือชื่อเรื่อง เป็นส่วนที่ต้องแจ้งให้ผู้รับสารทราบว่า จะวิเคราะห์เรื่องอะไร ควรตรวจประเด็นและกระชับ แต่ความสั้นยาวของชื่อเรื่องขึ้นอยู่กับผู้เขียนและสำนักพิมพ์ บางแห่งอาจจะใช้

ความยาวเพียง 5-6 คำ บางแห่งข้อบวิเคราะห์มีความยาว 2 – 3 บรรทัด สิ่งที่เป็นข้อห้ามในการตั้งชื่อเรื่องคือ เรื่องที่ชี้ชวนไปทางอบายมุข หรือคำที่ให้เกิดได้เป็น 2 แ่ง 2 มุม

2. ส่วนความนำ (introduction) ส่วนนี้จะเป็นการสรุปสถานการณ์ในเรื่องที่เกิดขึ้นทั้งหมดให้ผู้รับสารได้ทราบถึงความเป็นมา เบื้องหน้า เบื้องหลังที่ไปรวบรวมนมา อย่างเข้าใจพอสังเขปก่อนจะติดตามรายละเอียดทั้งหมด

3. ส่วนเนื้อหา (body) เนื้อหาในบทวิเคราะห์จะต้องประกอบด้วยข้อมูลที่นำเชื่อถือ มีการจัดระบบความคิดที่ดี สามารถอธิบายเหตุการณ์ในแต่ละส่วน ชี้ให้เห็นความสำคัญ ความสัมพันธ์ เจื่อนำ ปัญหา ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์ ชี้ให้เห็นการขยายตัวของเหตุการณ์ หรือความคลี่คลายของสถานการณ์ในส่วนเนื้อหานี้ จำเป็นต้องมีการวางโครงเรื่อง (outline) ก่อน เพื่อสะดวกในการดำเนินเรื่องให้เป็นไปตามลำดับไม่วกวน

4. ส่วนสรุป (conclusion) ส่วนสรุปคือแนวคิดวิเคราะห์รวบยอด บทวิเคราะห์ที่สมบูรณ์ควรมีการสรุปเพื่อเป็นการประมวลเรื่องที่ได้วิเคราะห์ไว้ โดยการเน้นประเด็นที่สำคัญอีกครั้งหนึ่ง รวมทั้งการคาดคะแนสถานการณ์ในอนาคต โดยการอ้างอิงสถานการณ์ในอดีต ปัจจุบัน และข้อมูลที่รวบรวมมาเพื่อสนับสนุนการวิเคราะห์ และให้ผู้รับสารนำไปขบคิดต่อ

เช่น ปัญหา : “เด็กไทยไอคิวต่ำจริงหรือ”

ประเด็นที่ 1. สาเหตุของไอคิวต่ำ

- ด้านสาธารณสุข (สธ.) - เด็กขาดไอโอดีน ทำให้พัฒนาการทางสมองช้า
- ด้านครอบครัว / การเลี้ยงดู - พ่อแม่เลี้ยงดูลูกแบบตามใจ ให้เล่นเกม ครอบครัวแตกแยก

แตกแยก

- ระบบการศึกษา (ศธ.) และสภาพพัฒนาฯ (สศช.) - เผยผลสอบโอเน็ต (O-NET) พบว่านักเรียนระดับ ป.6 มีคะแนนเฉลี่ยทุกวิชาไม่ถึง 50% ครูผู้สอนขาดการจูงใจเด็ก

- ด้านสังคม / สื่อต่างๆ - มีสื่อที่ชั่วร้าย มอมเมาเด็ก เช่น เกมส์ รายการทีวี และสิ่งเสพติด

- ด้านการเมือง / นโยบายรัฐบาล - นโยบายการเมืองที่เปลี่ยนแปลงบ่อยตามรัฐบาล ทำให้

ระบบเกิดความสับสน

ประเด็นที่ 2. ทางออกของปัญหา

- การเพิ่มสารอาหาร – มาตรการเพิ่มไอโอดีนในเครื่องปรุงอาหาร และนโยบายแจกไอโอดีนเม็ดแก่หญิงตั้งครรภ์เพื่อเพิ่มไอคิวของเด็กตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์มารดา

- ให้ความรู้แก่ครอบครัว – ให้ความรู้แก่ครอบครัวเพื่อให้พ่อแม่เห็นความสำคัญในการศึกษาของลูก โดยรัฐบาลต้องใช้กลยุทธ์ในการณรงค์และโฆษณาผ่านทางสื่อต่างๆ

- การพัฒนาระบบการศึกษา – ดำเนินการพัฒนาอย่างยั่งยืน ให้เด็กไทยมีโอกาสได้เข้าสู่ระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกพื้นที่ การสอนพ่อแม่ที่บ้านให้เป็นครู

ตัวอย่างแนวทางการเขียนบทวิเคราะห์ - ปัญหา : “เด็กไทยไอคิวต่ำจริงหรือ”

1. ส่วนหัวเรื่อง (title)	ปัญหา : “เด็กไทยไอคิวต่ำจริงหรือ”
2. ส่วนความนำ (introduction)	กล่าวภาพรวมของ 1. สาเหตุของไอคิวต่ำ 2. ทางออกของปัญหา
3. ส่วนเนื้อหา (body)	
3.1 สาเหตุของไอคิวต่ำ	- ด้านสาธารณสุข (สธ.) - เด็กขาดไอโอดีน ทำให้พัฒนาการทางสมองช้า - ด้านครอบครัว / การเลี้ยงดู - พ่อแม่เลี้ยงดูลูกแบบตามใจ ให้เล่นเกม ครอบครัวแตกแยก - ระบบการศึกษา (ศธ.) และสภาพพัฒนาฯ (สศช.) - เผยผลสอบโอเน็ต (O-NET) พบว่า นักเรียนระดับ ป.6 มีคะแนนเฉลี่ยทุกวิชาไม่ถึง 50% ครูผู้สอนขาดการจูงใจเด็ก - ด้านสังคม / สื่อต่างๆ - มีสื่อที่ยั่วยุ มอมเมาเด็ก เช่น เกมส์

	<p>รายการทีวี และสิ่งเสพติด</p> <p>- ด้านการเมือง / นโยบายรัฐบาล - นโยบายการเมืองที่เปลี่ยนแปลงตามรัฐบาล ทำให้ระบบเกิดความสับสน</p>
3.2 ทางออกของปัญหา	<p>- การเพิ่มสารอาหาร - มาตรการเพิ่มไอโอดีนในเครื่องปรุงอาหาร และนโยบายแจกไอโอดีนเม็ดแก่หญิงตั้งครรภ์เพื่อเพิ่มไอคิวของเด็กตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์มารดา</p> <p>- ให้ความรู้แก่ครอบครัว - ให้ความรู้แก่ครอบครัวเพื่อให้พ่อแม่เห็นความสำคัญในการศึกษาของลูก โดยรัฐบาลต้องใช้กลยุทธ์ในการณรงค์และโฆษณาผ่านทางสื่อต่างๆ</p> <p>- การพัฒนาระบบการศึกษา - ดำเนินการพัฒนายั่งยืน ให้เด็กไทยมีโอกาสได้เข้าสู่ระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกพื้นที่ การสอนพ่อแม่ที่บ้านให้เป็นครู</p> <p>*** ขาดประเด็นด้านการสังคม ***</p> <p>*** ขาดประเด็นด้านการเมือง ***</p>
4. ส่วนสรุป (conclusion)	สรุปเรื่องราวทั้งหมด / เน้นประเด็นที่สำคัญอีกครั้งหนึ่ง / ให้ผู้อ่านคิดต่อ / เพิ่มเติมประเด็นทางด้านสังคมและการเมืองที่ขาดหายไป

เช่น “ล่าแม่มดออนไลน์” เนื้อร้ายของสังคมประชาธิปไตย

ประเด็นที่ 1 ความขัดแย้งที่รุนแรงในโลกเสมือนจริงและโลกจริง

- การแบ่งแยกกลุ่ม แยกสีของผู้มีความเห็นทางการเมืองนอกและในสังคมออนไลน์
- การใช้พื้นที่ในสังคมออนไลน์ตอบโต้กันด้วยอารมณ์
- เกิดการแบ่งชนชั้นของผู้อยู่ในและนอกสังคมออนไลน์

ประเด็นที่ 2 การรุมประณาม คุณค่าผู้มีความคิดเห็นตรงข้ามในโลกออนไลน์

- การประณาม ดูหมิ่นเหยียดหยามบุคคลของคนที่มีความเห็นต่างทางการเมืองใน

อินเทอร์เน็ต

- การปลอมแปลงข้อมูล และยึดยึดข้อกล่าวหาแก่ผู้มีความเห็นต่าง
- การคุกคามในชีวิตจริง
- การถูกปิดกั้นโอกาสทางสังคมของผู้มีความเห็นต่าง

ประเด็นที่ 3 การปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

- การปิดเว็บไซต์ที่มีความเห็นตรงข้ามกับรัฐบาล
- ละเมิดสิทธิมนุษยชนว่าด้วยเสรีภาพการแสดงความคิดเห็น เป็นการบ่อนทำลาย

ประชาธิปไตย

- ความเข้าใจเรื่องสิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตยที่คลาดเคลื่อน
- เยาวชนที่ตกเป็นเครื่องมือของความขัดแย้งทางการเมือง

ตัวอย่างแนวทางการเขียนบทวิเคราะห์ - “ล่าแม่มดออนไลน์” เนื้อร้ายของสังคมประชาธิปไตย

1. ส่วนหัวเรื่อง (title)	“ล่าแม่มดออนไลน์” เนื้อร้ายของสังคมประชาธิปไตย
2. ส่วนความนำ (introduction)	กล่าวภาพรวมของ 1. ความขัดแย้งที่รุนแรงในโลกเสมือนจริงและโลกจริง 2. การรุมประณาม คุกคามผู้มีความคิดเห็นต่างข้ามในโลกออนไลน์ และ 3. การปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น
3. ส่วนเนื้อหา (body)	
3.1 ความขัดแย้งที่รุนแรงในโลกเสมือนจริงและโลกจริง	- การแบ่งแยกกลุ่ม แยกสีของผู้มีความเห็นทางการเมืองนอกและในสังคมออนไลน์ (ข่าวหนังสือพิมพ์ A)

	<ul style="list-style-type: none"> - การใช้พื้นที่ในสังคมออนไลน์ตอบโต้กันด้วยอารมณ์ (ภาพสื่อสังคมออนไลน์ B)
	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดการแบ่งชนชั้นของผู้อยู่ในและนอกสังคมออนไลน์ (บทสัมภาษณ์จากนักวิชาการ C)
<p>3.2 การรุมประณาม คุกคามผู้มีความคิดเห็นตรงข้ามในโลกออนไลน์</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การประณาม ดูหมิ่นเหยียดหยามบุคคลของคนที่มีความเห็นต่างทางการเมืองในอินเทอร์เน็ต (ภาพจากสื่อสังคมออนไลน์ D) - การปลอมแปลงข้อมูล และยึดยึดข้อกล่าวหาแก่ผู้มีความเห็นต่าง (ข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ E) - การคุกคามในชีวิตจริง (ภาพข่าวจากโทรทัศน์ F) - การถูกปิดกั้นโอกาสทางสังคมของผู้มีความเห็นต่าง (สถิติจากการสำรวจความคิดเห็นจากโพล G)
<p>3.3 การปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การปิดเว็บไซต์ที่มีความเห็นตรงข้ามกับรัฐบาล (ข้อมูลจากเว็บไซต์ของพรรคการเมืองฝ่ายค้าน H) - ละเมิดสิทธิมนุษยชนว่าด้วยเสรีภาพการแสดงความคิดเห็น เป็นการบ่อนทำลายประชาธิปไตย (ข้อมูลจากหน่วยงานมนุษยชนจากต่างประเทศ I) - ความเข้าใจเรื่องสิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตยที่คลาดเคลื่อน (นักวิชาการ J) - เยาวชนที่ตกเป็นเครื่องมือของความขัดแย้งทางการเมือง (ข้อมูลจำนวนการฟ้องร้องเยาวชนในศาลอาญา K)
<p>4. ส่วนสรุป (conclusion)</p>	<p>สรุปเรื่องราวทั้งหมด / เน้นประเด็นที่สำคัญอีกครั้งหนึ่ง / ให้ผู้อ่านคิดต่อ</p>

2. สรุป

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.112) ระบุว่า กระบวนการวิเคราะห์สถานการณ์ประกอบด้วยการศึกษา ปัญหา และประเด็นปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา หลักเกณฑ์ในการเลือกสถานการณ์ ขั้นตอนการวิเคราะห์ โครงสร้างของ การวิเคราะห์สถานการณ์ และขั้นลงมือเขียนบทวิเคราะห์

การศึกษาปัญหาเป็นการศึกษาถึงสาเหตุของปัญหา ผลกระทบของปัญหา แนวทางแก้ปัญหา การมอง ปัญหาอาจมองทั้งประเด็นที่เป็นลักษณะเชิงบวกและลักษณะเชิงลบ เพื่อเห็นมุมกว้างๆ ของปัญหาก่อนจะเจาะลึก ลงไป ปัญหาที่มี 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับมหาชน การวิเคราะห์ปัญหามีแนวทางหลาย แนวทางขึ้นอยู่กับผู้วิเคราะห์ที่จะเลือกให้เหมาะสมกับปัญหาที่จะวิเคราะห์ เช่น การศึกษาปัจจัยภายใน ศึกษา ปัจจัยภายนอก ศึกษาความได้เปรียบเสียเปรียบ ฯลฯ ทั้งนี้การวิเคราะห์จะต้องอยู่บนพื้นฐานของความจริงและยึด ประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก ส่วนขั้นตอนในการวิเคราะห์ต้องเริ่มจากเลือกสถานการณ์ที่น่าสนใจ จำกัด ขอบเขตของปัญหาให้ชัดเจน ตั้งสมมติฐานเพื่อการคาดคะเนคำตอบ ทั้งนี้ต้องศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อ ประกอบการแสดงความคิดเห็นอย่างน่าเชื่อถือ การวิเคราะห์สถานการณ์ต้องเข้าใจอดีตหรือเบื้องหลังของบุคคล หรือเหตุการณ์ และเชื่อมโยงความสัมพันธ์เหตุการณ์ในอดีตปัจจุบัน เพื่อการคาดการณ์อนาคต

การวิเคราะห์สถานการณ์จะผ่านสื่อใดก็ตาม ผู้วิเคราะห์จะต้องเขียนบทวิเคราะห์ก่อนเสมอ องค์ประกอบ ในการเขียนบทวิเคราะห์เหมือนกับความเรียงทั่วไป คือ ประกอบด้วยความนำ เนื้อเรื่องและส่วนสรุปหรือส่วนท้าย เรื่อง ซึ่งแต่ละส่วนจะต้องสัมพันธ์กัน ดังนั้นก่อนจะเขียนผู้วิเคราะห์จะต้องวางโครงเรื่องก่อน เป็นการจัดระเบียบ ทางความคิด ให้ไปในทิศทางและอยู่ในกรอบที่กำหนด โครงเรื่องที่ที่ดีต้องมีลักษณะ 5 อย่าง ได้แก่ 1) อยู่ในขอบเขต ของชื่อเรื่อง 2) มีความอิสระ ไม่ซ้ำซ้อนกัน 3) มีน้ำหนักสำคัญใกล้เคียงกัน 4) มีการลำดับความสัมพันธ์เชื่อมโยง กันเป็นอย่างดี และ 5) มีสาระสำคัญครบถ้วน

ในการวางโครงเรื่องต้องวางประเด็นหลักก่อน ในประเด็นหลักแต่ละประเด็นจะมีประเด็นย่อยๆที่ประเด็น เพื่อเวลาหยิบยกประเด็นหลักมาเขียนจะสามารถนำมาประเด็นย่อยมาเป็นส่วนขยายรายละเอียดได้ ทั้งนี้ในการ เรียบเรียงจะต้องยึดหลักความเป็นเอกภาพ สारตถภาพ และสัมพันธ์ภาพเพื่อให้เรื่องราวมีความสัมพันธ์เชื่อมโยง กัน และมีสาระเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยเลือกวิธีการเรียบเรียงแบบใดก็ได้ เช่น เรียบเรียงโดยจัดตำแหน่งพื้นที่ เรียง เรียงโดยจัดลำดับเวลา เรียบเรียงโดยแบ่งเป็นหัวข้อ เป็นต้น สิ่งที่ต้องคือเป็นหลักปฏิบัติคือ เขียนด้วยความ เป็น ธรรมชาติ ชัดตรง และคำถึงถึงกลุ่มเป้าหมาย